

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΑΣΘΕΝΩΝ Ἡ περίπτωση τῶν καρκινοπαθῶν

1. Γιατί ὑπάρχει ἡ ἀσθένεια;

Ὅταν ἀκοῦμε τή λέξη ἀσθένεια ἀμέσως ὁ νοῦς μας κατακλύζεται ἀπό ἀρνητικές σκέψεις καί συναισθήματα. Ἀκόμα καί ἕνα ἀπλό κρουολόγημα μπορεῖ νά ἔχει ἐπίδραση στόν τρόπο πού σκεφτόμαστε καί εἶναι ἀρκετό γιά νά μᾶς ὀδηγήσει σέ ἀλλαγί τῆς πορείας τῆς ζωῆς μας. Πόσο μᾶλλον θά μᾶς ἐπιρραεῖ μία σοβαρή ἢ μία ἀνίατη ἀσθένεια ἢ μία ἐπικίνδυνη χειρουργική ἐπέμβαση. Ἡ ἀσθένεια δοκιμάζει τήν ἀνεξαρτησία μας καί τή θνητότητά μας.

Ἀπό τήν πατερική διδασκαλία μαθαίνουμε ὅτι, ἡ ἀσθένεια εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πτώσης τῶν πρωτοπλάστων. Οἱ πρωτόπλαστοι πλάσθηκαν τελείως ὑγιεῖς καί ζούσαν «*τήν ἐν παραδείσῳ ἄλυπον καί ἀνώδυνον καί ἀμέριμον ζώήν*»¹. Τονίζεται σαφῶς, ἀπό τόν ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης, ὅτι ἡ ἀσθένεια εἶναι κατάσταση μεταπτωτική², δέν ὑπῆρχε στήν παραδείσια ζωή, ὅπως δέν ὑπῆρχαν καί ἄλλες καταστάσεις ὅπως ἡ νηπιότητα, τά πάθη, τά γηρατεία κ.ἄ.

Τά εὐαγγέλια εἶναι γεμάτα ἀπό περιγραφές θεραπειᾶς κάθε λογῆς ἀσθενῶν. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός θεράπευε ἀσθενεῖς, πολλές φορές μάλιστα μαζί-κά³. Ὁ Χριστός ἦρθε στόν κόσμο ὡς ὁ ἀκούραστος ὑπηρετής τοῦ ἀνθρώπου καί ἀνέλαβε στούς ὤμους του ὀλόκληρη τήν ἀνθρώπινη ψυχική καί σωματική

¹ Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας, *Λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ Λόγου*, ΕΠΕ, τ. 1ος, σ. 234.

² Γρηγόριος Νύσσης, *Διάλογος περὶ ψυχῆς καί Ἀναστάσεως*, ΕΠΕ τ. 1ος, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 369, «Ἄλλ' ἐν τῇ πρώτῃ ζωῇ, ἥς αὐτός γέγονε δημιουργός ὁ Θεός, οὔτε γῆρας ἦν, ὡς εἰκός, οὔτε νηπιότης, οὔτε κατά τὰς πολυτρόπους ἀρρώστιας πάθη, οὔτε ἄλλο τῆς σωματικῆς ταλαιπωρίας...».

³ *Ματθ.* 4, 23-24 «Καί περιῆγεν ὅλην τήν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καί κηρύσσων τό εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καί θεραπειῶν πᾶσαν νόσον καί πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ καί ἀπέπληθεν ἡ ἀκοή αὐτοῦ εἰς ὅλην τήν Συρίαν· καί προσίνεγκαν αὐτῷ πάντας τούς κακῶς ἔχοντας ποικίλους νόσους καί βασάνους συνεχομένους καί δαμιονιζομένους καί σελνιαζομένους καί παραλυτικούς, καί ἐθεράπευσεν αὐτούς».

ασθένεια⁴. Τὴν θεραπευτικὴ τοῦ ιδιότητα ὁ Χριστὸς τὴ μετέδωσε στοὺς Ἀποστόλους καὶ κατ' ἐπέκταση σέ ὁλόκληρη τὴν Ἐκκλησίαν⁵.

Οἱ Ἀπόστολοι, λαμβάνοντας τὸ χάρισμα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ «θεραπεύειν» ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀμέσως ἔδειξαν τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὸν πάσχοντα ἄνθρωπο, ἀφοῦ ἔβλεπαν στὸ πρόσωπο τοῦ κάθε ἀσθενοῦς, τὸ πρόσωπο τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ⁶. Οἱ Ἀπόστολοι ἔδειξαν ἀμοιβαῖο ἐνδιαφέρον καὶ ὑπερβολικὴ ἀγάπη γιὰ τὸν ἀσθενὴ καὶ συνέπασχαν μαζί του⁷. Ἡ ἀγάπη μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει καὶ στὴ θεραπεία. Ἦταν τόσο τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης τῶν Ἀποστόλων, ὥστε ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος ἀναφέρει ὅτι, σέ κάθε πόλη πού πήγαιναν οἱ Ἀπόστολοι, ἤθελαν νὰ θεραπεύουν ὅλους ἀνεξαίρετως τοὺς ἀσθενεῖς. Ὅμως ὁ Θεὸς ἐπέτρεπε μόνο ὀρισμένες θεραπείες καὶ ὄχι ἴαση τῶν πάντων⁸, ἐπειδὴ σέ διαφορετικὴ περίπτωσι, ἡ ἔννοια τοῦ «σημείου» καὶ τοῦ «θαύματος» θὰ ἔχανε τὴν ἀξία της, ἀλλὰ καὶ ἡ πίστη θὰ καταγοῦνταν, ἀφοῦ θὰ εἶχαμε μόνο γνώσι.

Γιατί ὅμως ἀσθενεῖ ὁ ἄνθρωπος; Ὑπάρχει ἄμεση σχέση ἀσθενείας καὶ ἁμαρτίας⁹. Συνήθως ἡ ἁμαρτία γεννᾷ τὴν ἀσθένεια, ὄχι ὅμως πάντα¹⁰. Ἡ Ἐκκλησία πάντοτε εὐχεται γιὰ τὴν θεραπεία ὅλων τῶν ἀσθενῶν¹¹. Στὴ Θεία Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου ὁ λειτουργὸς εὐχεται γιὰ τὴν θεραπεία ὅλων τῶν ἀσθενῶν. Τὸ ἴδιο πράττει ἡ Ἐκκλησία καὶ στὴ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἱεροῦ

⁴ *Ματθ.* 8, 17 «αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν...».

⁵ *Ματθ.* 10, 8 «...ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπρούς καθαρίζετε, νεκροὺς ἐγείρετε, δαμόνια ἐκβάλλετε· δωρεάν ἔλαβετε, δωρεάν δότε», *Λουκ.* 10, 8 «...καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς, καὶ λέγετε αὐτοῖς· ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ».

⁶ *Ματθ.* 25, 40 «...ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε...».

⁷ *Πρβλ.* Α΄ Κορ. 12, 26 «...καὶ εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συχαίρει πάντα τὰ μέλη».

⁸ Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, «Ὁμιλία ΚΣΤ'», *Φιλοκαλία*, τ. 7ος, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 405, «Οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὴν ἂν πόλιν εἰσέρχοντο, ἐποιοῦν τινὰ χρόνον καὶ ἐκ τῶν κακομένων τινὰς ἰῶντο, τινὰς δέ οὐ· ἤθελον δέ αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι πάντας τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ζωοποιεῖν καὶ τοὺς κακομένους εἰς ὑγιάν φέρειν, καὶ ὀλοτελῶς οὐκ ἐγένετο αὐτῶν τὸ θέλημα· οὐ γὰρ ἐπετρέπετο αὐτοῖς ὅσα ἤθελον ποιεῖν».

⁹ *Πρβλ.* «Ἀπὸ τῶν πολλῶν μου ἁμαρτιῶν, ἀσθενεῖ τὸ σῶμα, ἀσθενεῖ μου καὶ ἡ ψυχὴ...», Β' Μεγαλνάριο *Παρακλητικῆ κανόνα πρὸς τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο*.

¹⁰ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, *Κατὰ Ματθαῖον Δ'*, PG 57, 345 «...ὅτι τὰ πλείονα τῶν νοσημάτων ἐξ ἁμαρτημάτων ἐστὶ ψυχικῶν...» καὶ ὅ.π., 221, «Ὅτι γὰρ τῶν ἐν τῷ σώματι κακῶν ἡ πονηρία τῆς ψυχῆς αἴτια.....».

¹¹ *Θεία Λειτουργία Μ. Βασιλείου*, εὐχὴ μετὰ τὸν καθαγιασμό, «νοσοῦντας ἴασαι».

Χρυσοστόμου¹² αλλά και στήν, σπανίως τελουμένη, Θεία Λειτουργία του Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ὅπου στήν εὐχή τῆς ἀναφορᾶς, ἡ ἰκέτευση πρὸς τὸν Θεὸ γιὰ τὴ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν εἶναι ἐκτενής καὶ συγκινητική¹³. Ἀκόμα ἡ Ἐκκλησία τελεῖ τὸ μυστήριον τοῦ Ἱεροῦ Εὐχελαίου, γιὰ τὴν ἴαση ψυχῆς καὶ σώματος, ἐνῶ τὸ Μικρὸ¹⁴ καὶ τὸ Μεγάλον Εὐχολόγιον¹⁵ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ εὐχῆς ἰάσεως ἀσθενειῶν πάσης φύσεως.

Εἶναι τέτοιο τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας γιὰ τὴν θεραπεία τῶν ἀσθενῶν, πού πρωτοστάτησε στήν ἴδρυση τῶν πρώτων νοσοκομείων, σέ παγκόσμια κλίμακα. Ἦδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Βυζαντίου λειτουργοῦσαν ἐκκλησιαστικὰ νοσοκομεία, πού προσέφεραν ἄριστες ἰατρικὲς καὶ παραϊατρικὲς ὑπηρεσίες. Ἡ φροντίδα πού ἔδειχναν οἱ βυζαντινοὶ γιὰ τὴν ἀνακούφιση ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο πόνο ἦταν ἀξιοθαύμαστη¹⁶.

Ἐρευνῶντας κάποιος τὰ ἀγιογραφικὰ κείμενα θὰ διαπιστώσει ὅτι ὑπάρχουν ἕξι περιπτώσεις πού σχετίζονται μὲ τὴν ἀσθένεια. Ἡ **πρώτη** ἀναφέρεται γενικὰ στὴ σχέση ἁμαρτίας καὶ ἀσθένειας, ὡς συνέπεια τῆς ἁμαρτωλότητος τῆς ἀνθρώπινης φύσης¹⁷. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς θεραπείας τοῦ παραλυτικοῦ τῆς Καπερναοῦμ, τὸν ὁποῖο ὁ Χριστὸς θεράπευσε, ἀφοῦ πρῶτα συγχώρησε τὴν ἁμαρτίαν του, «...τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, ἀφένονται

¹² *Θεία Λειτουργία Ἱεροῦ Χρυσοστόμου*, «Μνήσθητι, Κύριε, πλεόντων, ὀδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν» καὶ «...τούς νοσοῦντας ἴασαι, ὁ ἱατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν».

¹³ Ἰωάννου Φουντουλί, *Θεία Λειτουργία τοῦ Ἀποστόλου Μάρκου*, χ.ε., Θεσσαλονίκη 1977², σ. 46 «...Τούς νοσοῦντας, Κύριε, τοῦ λαοῦ σου ἐπισκεψάμενος ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς ἴασαι, ἀπόστησον ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀφ' ἡμῶν πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν, τὸ πνεῦμα τῆς ἀσθενείας ἐξέλασον ἀπ' αὐτῶν, τούς ἐν μακροῖς ἀρρωστίμασι προκατακειμένους ἐξανάστησον, τούς ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐνοχλουμένους ἴασαι... Κύριε, τὰς κατὰ ψυχὴν νόσους ἴασαι, τὰς σωματικὰς ἀσθενείας θεράπευσαν, ἱατρὲ ψυχῶν καὶ σωμάτων ἐπίσκοπε πάσης σαρκός, ἐπίσκεψαι καὶ ἴασαι ἡμᾶς διὰ τοῦ σωτηρίου σου».

¹⁴ *Μικρὸν Εὐχολόγιον*, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1984⁹, σ.σ. 141-183 (μυστήριον Ἱεροῦ Εὐχελαίου) καὶ σ.σ. 244-278 (παράκληση ἀσθενῶν καὶ διάφορες εὐχῆς γιὰ κάθε ἀσθένεια).

¹⁵ *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα*, ἔκδ. Ἑλληνικῆς Τυπογραφίας τοῦ Φοίνικος, Βενετία 18693, σ.σ. 147-156 (ἐξορκισμοὶ καὶ εὐχῆς γιὰ κάθε ἀσθένεια, Μεγάλου Βασιλείου καὶ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου), σ. 231 (εὐχὴ ἐπὶ πᾶσαν ἀρρωστίαν), σ.σ. 260-288 (μυστήριον Ἱεροῦ Εὐχελαίου), σ.σ. 382-388 (Ἀκολουθία εἰς ἀσθενεῖς, χεμιζομένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων), σ. 548 (εὐχὴ εἰς λοιμικὴν νόσον), σ.σ. 543-547 (κανὼν εἰς ἀπειλὴν λοιμικῆς ἀσθενείας), σ. 603 (εὐχὴ δταν σταυροὶ ὁ ἱερεὺς πάθος νοσήματος μετὰ τῆς Ἁγίας Λόγχης).

¹⁶ π. Δημήτριος Κωνσταντέλος, *Βυζαντινὴ Φιλανθρωπία καὶ Κοινωνικὴ Πρόνοια*, ἔκδ. Φῶς, Ἀθήνα 1986, σ.σ. 216-217.

¹⁷ Ἀθανάσιος Παπαρνάκης, «Ἁμαρτία καὶ ἀσθένεια στὴ βιβλικὴ θεολογία», *Ἡ ὑγεία καὶ ἡ ἀσθένεια στὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας*, ἔκδ. Μορφωτικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2009, σ.σ. 59-84, ἐδῶ σ. 80.

σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ εἶπεν, ἔγειρε καὶ περιπάτει; ἵνα δέ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας – εἶπε τῷ παραλελυμένῳ· Σοὶ λέγω, ἔγειρε καὶ ἄρας τὸ κλινίδιον σου πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου...»¹⁸.

Ἡ **δεύτερη** περίπτωση ἀναφέρεται στὴν ἀσθένεια, ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ μίσους τοῦ διαβόλου πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Τέτοιο εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς συγκύπτουσας γυναίκας, τὴν ὁποία θεράπευσε ὁ Χριστός, ἀποδίδοντας τὴν ἀσθένειά της στὸν διάβολο, «...ταύτην δέ, θυγατέρα Ἀβραάμ οὖσαν, ἦν ἔδησεν ὁ σατανᾶς ἰδοῦ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου...»¹⁹.

Ἡ **τρίτη** περίπτωση ἀναφέρεται στὴν ἀσθένεια, ὡς ἄμεση συνέπεια τῆς ἁμαρτίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἁμαρτία ὀδηγεῖ στὴν ἀσθένεια. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς προειδοποίησης τοῦ Χριστοῦ στὸν παραλυτικό τῆς Βηθεσδα, μετὰ τῆς θεραπείας του, «μετὰ ταῦτα εὕρισκε αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἴδε ὑγίης γεγονός· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρον σοὶ τί γένηται...»²⁰.

Ἡ **τέταρτη** περίπτωση ἀναφέρεται στὴν ἀσθένεια, ὡς εὐκαιρία γιὰ τὴ σωτηρία τῶν οἰκείων τοῦ ἀσθενοῦς. Τέτοιο εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς θεραπείας τοῦ δαίμονισμένου ἐφήβου, πού μὲ τῆς θεραπείας του ὀδήγησε τὸν ἄπιστο πατέρα του στὴν πίστη, «...καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου μετὰ δακρῶν ἔλεγε· Πιστεύω, Κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ»²¹.

Ἡ **πέμπτη** περίπτωση ἀποσυνδέει παντελῶς τὴν ἀσθένεια ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Καταρρίπτεται πλήρως ἡ ἰουδαϊκὴ ἠθικὴ, πού θέλει τὴν ἀσθένεια νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας. Ἡ ἀσθένεια τώρα ἐμφανίζεται στὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ φανερωθοῦν, μέσω αὐτῆς, ἡ δόξα καὶ ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ. Ἡ στείρα ἠθικὴ ἀναπληρῶνεται ἀπὸ τὴν ὄντολογία. Τὸ καθῆκον ἀναπληρῶνεται ἀπὸ τὴν ἀγαπητικὴ σχέση Θεοῦ–ἀνθρώπου. Ὁ δοῦλος γίνεται πλέον ὄχι ἐργάτης ἀλλὰ υἱός. Ἡ συγκινητικὴ θεραπεία τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀσθένεια πού ὀδήγησε τὸν Λάζαρο στὸ θάνατο, φανερῶνουν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, «...καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· Ραββί, τίς ἡμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῆ; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Οὔτε οὗτος ἡμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ’ ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ...»²² καὶ «...ἀκούσας δέ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ’

¹⁸ Λουκ. 5, 23-24.

¹⁹ Λουκ. 13, 16.

²⁰ Ἰω. 5, 14.

²¹ Μάρκ. 9, 24.

²² Ἰω. 9, 2-3.

ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς...»²³.

Ἡ ἔκτη καὶ τελευταία περίπτωση, ἀναφέρεται στὴν ἐμφάνιση τῆς ἀσθένειας ὡς δοκιμασίας, γιὰ νὰ μᾶς προφυλάξει ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια καὶ τὴν κενοδοξία²⁴, πού ὀδηγοῦν στὸν πνευματικό θάνατο. Ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε στὸν Ἀπ. Παῦλο, ἕναν σωματικό «σκόλοπα», μία ἀσθένεια, γιὰ νὰ μὴν ὑπερηφανευτεῖ, ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν θείων ἀποκαλύψεων πού βίωσε. Ἡ ἀσθένεια σέ τέτοια περίπτωση, ὄχι μόνο δέν ἐξασθενεῖ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ εἶναι καὶ πηγὴ θεϊκῆς δυνάμεως²⁵. Ἡ θεραπεία σέ τέτοια περίπτωση εἶναι ἀσύμφορη, ἀντίθετα ἡ διατήρηση τῆς ἀσθένειας ἀγιάζει τὸν ἀσθενή, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ σειρά του μεταδίδει τὴν ἀγιότητα αὐτὴ καὶ στοὺς ἄλλους.

2. Ἐρωτήματα πού μπορεῖ νὰ ἔχει ὁ ἀσθενής

Ἡ ἀσθένεια, ὅταν εἶναι σοβαρὴ ἢ ἀνίατη, γεννᾷ πολλές σκέψεις καὶ ἐρωτήματα στό μυαλό τοῦ ἀσθενοῦς. Εἰδικότερα, ἐάν αὐτός βρίσκεται ξαπλωμένος σέ ἕνα νοσοκομειακό κρεβάτι ἢ στό κρεβάτι τοῦ σπιτιοῦ του, τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ μπορεῖ νὰ εἶναι βασανιστικά καὶ ἴσως ἀναπάντητα, ἐπειδὴ ἔχουν σύμμαχο καὶ τὸν χρόνο, πού μοιάζει ἀτελείωτος καὶ ἐξοργιστικά μονότονος. Εἶναι βέβαιο ὅτι στό μυαλό τοῦ κάθε ἀσθενοῦς ξεπηδοῦν ἐρωτήματα τοῦ τύπου:

- Μήπως ἡ ἀσθενεία μου εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἁμαρτιῶν μου;
- Γιατί μέ τιμωρεῖ ὁ Θεός;
- Γιατί ὁ Θεός δέν ἀκούει τίς προσευχές μου;
- Γιατί δέν κάνει ὁ Θεός τό θαῦμα του;
- Γιατί ὁ Θεός μέ ἀφήνει νὰ ὑποφέρω;
- Ποῦ εἶναι ὁ Θεός;
- Μήπως τελικά δέν ὑπάρχει κανένας Θεός καὶ ὅλα εἶναι ἕνα ψέμα;
- Μήπως ἔχω ἀσθενή πίστη καὶ δέν γίνομαι καλά;
- Μήπως φταίω πού ἀγνόησα κάποια συμπτώματα τῆς ἀσθένειας;
- Εἶναι ἁμαρτία νὰ θέλω νὰ πεθάνω;

²³ Ἰω. 11, 4.

²⁴ π. Dominique Beaufile, *Ὁρθόδοξη προσέγγιση στὴν ἀσθένεια καὶ τὸ θάνατο*, ἔκδ. Παρησία, Ἀθήνα 2017, σ. 201.

²⁵ Β' Κορ. 12, 7-10 «Καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοπ τῇ σαρκί, ἄγγελος σατάν, ἵνα μέ κολαφίξῃ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. ὑπὲρ τούτου τρεῖς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ· καὶ εἰρήκῃ μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ἥδιστα σὺν μάλλον καυχίσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμέ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις, ὑπὲρ Χριστοῦ· ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι».

- Μοῦ εἶπε τὴν ἀλήθεια ὁ γιατρός ἢ μοῦ κρύβει κάτι;
- Πόσες ἐλπίδες ἔχω νὰ θεραπευτῶ;
- Μὲ καλύπτει ἡ ἀσφάλειά μου;
- Θὰ μὲ στηρίξουν οἱ δικοί μου ἄνθρωποι;
- Μήπως θὰ εἶμαι βάρος στὴν οἰκογένειά μου;
- Θὰ προλάβω νὰ κάνω τὴ διαθήκη μου;
- Θὰ προλάβω νὰ ζητήσω συγχώρεση ἀπὸ ὅσους ἔχω βλάψει;

Τὰ ἐρωτήματα τέτοιου τύπου εἶναι πολὺ σοβαρά. Νὰ μὴν τρομάζουμε οὔτε νὰ ἀπογοιτευόμαστε, ὅταν γινόμαστε δέκτες τέτοιων ἐρωτημάτων. Ὅταν ἓνας ἀσθενής, ἀπευθύνει τόσο ζωτικά ἐρωτήματα στό πρόσωπο πού ἀσκεῖ ποιμαντική, αὐτό φανερώνει τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἀσθενοῦς πρὸς τὸ πρόσωπο αὐτό.

3. Τρόποι προσέγγισης τῶν ἀσθενῶν

Ἡ προσέγγιση τοῦ ἀσθενοῦς, ἀπὸ τὸν ποιμένα ἢ ἀπὸ τὸ πρόσωπο πού ποιμαίνει, ἀφοῦ ποιμαντικὴ ἀσκοῦν καὶ τὰ λαϊκὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἀπαιτεῖ λεπτές καὶ διακριτικὲς κινήσεις. Ὑπάρχουν ἐνέργειες πού δὲν πρέπει νὰ κάνουμε καὶ ὑπάρχουν καὶ αὐτές πού ὀφείλουμε νὰ κάνουμε.

α) Τί δὲν κάνουμε

- Δὲν χρειάζονται ἐπιτολαιότητες. Δὲν ἀρχίζουμε νὰ ἀραδιάζουμε βιβλικά καὶ πατερικά χωρία βιαστικά καὶ ψυχρά, χωρὶς κανένα συναίσθημα. Δὲν εἶναι κατάλληλη στιγμή νὰ κάνουμε ἐπίδειξη γνώσεων οὔτε βέβαια καὶ νὰ μιλάμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας, προβάλλοντας τὰ κατορθώματά μας²⁶.

- Ποτέ δὲν κάνουμε ἐρωτήσεις τοῦ τύπου «*τί μπορῶ νὰ κάνω γιὰ σένα*»;». Ὁ ἀσθενής δὲν θέλει συμβουλές, οὔτε θέλει νὰ αἰσθάνεται ὡς «*πρόβλημα*». Δὲν εἶναι δουλειά μας νὰ ἐντοπίζουμε προβλήματα καὶ νὰ προτείνουμε λύσεις. Νὰ μὴν ἐκμεταλλευόμαστε τὴν ἀδυναμία ἢ τὴ μοναξιά τοῦ ἀσθενοῦς.

- Ποτέ δὲν δείχνουμε ἐκπληξη σὲ ὅ,τι μᾶς λέει ὁ ἀσθενής. Οὔτε πάλι μεταβάλλουμε τὰ αἰσθήματά μας πρὸς αὐτόν, ἐπειδὴ μᾶς εἶπε κάτι ἀπρεπές ἢ προσβλητικό. Ἡ κατάστασή του δικαιολογεῖ τὰ πάντα.

- Μὴ χρησιμοποιοῦμε τὴ λέξη «*γιατί*»;», ἐπειδὴ ὁ ἀσθενής ἀμέσως θὰ λάβει ἀμυντικὴ στάση ἀπέναντί μας.

- Νὰ μὴ ρωτᾶμε ἐρωτήσεις πού ἀπαιτοῦν ὡς ἀπάντηση ἓνα ἀνιαρό «*ναί*» ἢ «*ὄχι*». Προτιμότερο εἶναι νὰ ρωτᾶμε γιὰ τὰ συναισθήματα ἢ τίς προσδοκίες τοῦ ἀσθενοῦς.

²⁶ Παροιμ. 27, 2 «ἐγκωμιάζτω σε ὁ πέλας καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα, ἀλλότριος καὶ μὴ τὰ σὰ χεῖλη».

- Μήν κοιτάμε τό κινητό ή τό ρολόι μας. Ὁ ἀσθενής θά τό ἀντιληφθεῖ καί θά πιστέψει ὅτι κάνουμε ἀγγαρεία καί δέν βλέπουμε τήν ὥρα νά φύγουμε. Αὐτός θά προσβληθεῖ κι ἐμεῖς θά ντροπιαστοῦμε.

- Δέν χρησιμοποιοῦμε ἀρώματα, δέν μασᾶμε τσίγλα οὔτε τρώμε μπροστά στόν ἀσθενή. Προσέχουμε ἐπίσης νά μήν εἶναι λερωμένα τά χέρια μας καί τά νύχια μας νά εἶναι καθαρά καί κομμένα. Ὁ σεβασμός πρὸς τόν ἀσθενή ἐπιβάλλει αὐτές τίς ἐνέργειες ἀπό τήν πλευρά μας.

β) Τί κάνουμε;

- Προσευχή. Ἀρχίζουμε προσευχόμενοι καί τελειώνουμε προσευχόμενοι τήν ποιμαντική μας προσπάθεια. Μέ τήν προσευχή ὅπωςδήποτε θά μᾶς φωτίσει ὁ Θεός νά πράξουμε καί νά ποῦμε «*ὅσα ἐστίν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφημα*»²⁷. Πολλές φορές δέν θά γνωρίζουμε πῶς πρέπει νά προσευχηθοῦμε γιά τόν ἀσθενή. Νά μήν ἀπογοητευόμαστε, διότι τό Ἅγιο Πνεῦμα ἀντιλαμβάνεται τήν ἀδυναμία μας καί μᾶς καθοδηγεῖ στήν προσευχή μας²⁸. Ἄλλωστε καί ὁ Χριστός μᾶς προτρέπει νά προσευχόμεστε καί νά μήν ἀπογοητευόμαστε²⁹.

Εἶναι γεγονός ὅτι ὅλοι ἐπιθυμοῦμε μιά ἄμεση καί εὐθεία ἀπάντηση στήν προσευχή μας γιά τόν ἀσθενή καί πολλές φορές ἀπογοητευόμαστε, ὅταν ἡ ἀπάντηση ἀργεῖ ἢ δέν ἔρχεται. Θεωροῦμε ὅτι ἡ θεραπεία ἑνός ἀσθενοῦς, εἶναι ἀπάντηση στήν προσευχή μας, ἐπειδή ἔχουμε δυνατή πίστη, ἐνῶ ἡ μὴ θεραπεία του, ἐκλαμβάνεται ὡς ἀποτυχία τῆς προσευχῆς μας, ἐξαιτίας τῆς ἀδύναμης πίστεως μας³⁰. Ὁ Θεός γνωρίζει ἂν μιά θεραπεία εἶναι ὠφέλιμη ἢ ἂν ἡ διατήρηση τῆς ἀσθένειας, θά ἔχει εὐεργετικά ἀποτελέσματα γιά τόν ἀσθενή. Γι' αὐτό στό τέλος τῆς προσευχῆς μας νά προσθέτουμε τά λόγια τοῦ Χριστοῦ πού εἰπώθησαν στόν κῆπο τῆς Γεσθημανῆς: «*...πλὴν μὴ τό θέλημά μου, ἀλλά τό σόν γινέσθω*»³¹. Ὁ ἅγιος γέροντας Παῖσιος ἔλεγε ὅτι ἡ προσευχή γιά τούς ἀσθενεῖς ἔχει μεγάλη ἀξία καί ἀποτελεσματικότητα, ἂν γίνεται μέ πόνο, ἂν μπαίνουμε στή θέση τοῦ ἄλλου. Ὑποστήριζε ὅτι ἀκόμα καί ἓνας ἀναστεναγμός

²⁷ *Φιλιπ.* 4, 8.

²⁸ *Ρωμ.* 8, 26 «Ὡσαύτως δέ καί τό Πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν· τό γάρ τί προσευξόμεθα καθ' ὃ δεῖ οὐκ οἶδαμεν, αὐτό τό Πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπέρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλίτοις».

²⁹ *Λουκ.* 18, 1 «Ἔλεγε δέ καί παραβολήν αὐτοῖς πρὸς τό δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι αὐτούς καί μὴ ἐκκακεῖν...».

³⁰ Ellen G. White, *The Ministry of Healing*, Hartland Publications, Virginia 1999, σ. 137.

³¹ *Λουκ.* 22, 42.

για τὴν ἀσθένεια τοῦ συνανθρώπου ἰσοδυναμεί με πολλές ὥρες προσευχῆς³².

- Ἐπίσκεψη στὸν ἀσθενή. Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἔχει διαχρονικὴ ἀξία: «ἠσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με»³³. Ἡ ἐπίσκεψη παρέχει μοναδικὴ εὐκαιρία στὸν ποιμένα ἢ στὸ πρόσωπο ποῦ ποιμαίνει, νὰ «κερδίσει» τὸν ἀσθενή, ἐάν εἶναι ξένος καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὸν Χριστό, ἢ νὰ τὸν ἐνισχύσει πνευματικά στὸν ἀγώνα του κατὰ τῆς ἀσθένειας³⁴.

- Κανένας ἀσθενής δὲν θέλει νὰ αἰσθάνεται μοναξιά. Ὅλοι οἱ ἀσθενεῖς ἐπιζητοῦν τὴν ἐπίσκεψη κάποιου. Καλὸ εἶναι οἱ ἐπισκέψεις μας νὰ εἶναι σύντομες, διότι οἱ ἀσθενεῖς κουράζονται εὐκολὰ ἢ μπορεῖ νὰ ἔχουν ἥδη ἄλλους ἐπισκέπτες. Ἄν παρατείνουμε ὑπερβολικὰ τὴν ἐπίσκεψή μας, ἀναγκάζουμε τὸν ἀσθενή νὰ προσποιηθεῖ ὅτι δὲν εἶναι κουρασμένος καὶ ἔτσι κουράζεται περισσότερο. Δεκαπέντε λεπτά εἶναι ἕνας ἐπαρκῆς χρόνος γιὰ τὴν ποιμαντικὴ μας ἐπίσκεψη. Μποροῦμε βέβαια νὰ παρατείνουμε τὴν ἐπίσκεψή μας, ἂν τὸ ζητήσει ὁ ἀσθενής.

- Ἡ καταλληλότερη ὥρα ἐπίσκεψης εἶναι ἡ ἀπογευματινὴ. Ὁρθότερο εἶναι νὰ μὴν καθόμαστε στὸ ἴδιο κρεβάτι με τὸν ἀσθενή ἀλλὰ δίπλα, σέ καρέκλα. Αὐτὸ μᾶς τοποθετεῖ στὸ ἴδιο ἐπίπεδο με τὸν ἀσθενή καὶ αἰσθάνεται πιὸ ἄνετα ἀπέναντί μας.

- Τὸν ἀποκαλοῦμε με τὸ μικρὸ του ὄνομα. Αὐτὸ φανερώνει ζεστασιά καὶ ἐνδιαφέρον γι' αὐτόν. Ἀπομακρύνει τίς ἀνούσιες τυπικότητες καὶ δημιουργεῖ προϋποθέσεις ἐποικοδομητικοῦ διαλόγου μεταξὺ ποιμαίνοντος καὶ ἀσθενοῦς. Σ' αὐτὸ βοηθαίει καὶ ἡ χρῆση τοῦ ἐνικοῦ παρὰ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ³⁵.

- Μιλᾶμε καθαρά, ὄχι πολὺ δυνατὰ, καὶ κοιτᾶμε τὸν ἀσθενή στὰ μάτια. Ἔτσι ὁ ἀσθενής αἰσθάνεται σημαντικὸς καὶ ξεχωριστός.

- Εἴμαστε ἐνεργοὶ ἀκροατές. Δυστυχῶς σήμερα ἡ ἀκρόαση ἔχει καταστήσει νὰ εἶναι μιὰ σπάνια πλέον διαδικασία τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἀφοῦ ὅλοι μας εἴμαστε με κάποιον ἀπασχολημένοι. Προτιμᾶμε νὰ μὴν ἀκοῦμε ἀλλὰ νὰ μιλᾶμε συνεχῶς³⁶. Ὅταν ἀκοῦμε ἕναν ἀσθενή, νὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι τοῦ περνᾶμε σπουδαία μηνύματα: ὅτι εἶναι σημαντικὸς, ὅτι τὸν σεβόμαστε, ὅτι ἐπιθυμοῦμε νὰ τὸν κατανοήσουμε.

³² Γέροντας Παΐσιος Ἀγιορείτης, *Λόγοι Β', Πνευματικὴ Αφύπνιση*, ἔκδ. Ἱερό Ἰνστιτούτο Ἑὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτὴ Θεσσαλονίκης 2011², σ.σ. 307-308.

³³ *Ματθ.* 25, 36.

³⁴ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς Μιχαήλ, *Ὁ Ἱερεὺς*, ἔκδ. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα 1971³, σ. 135.

³⁵ Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστός, πάντοτε χρησιμοποιοῦσαν ἐνικὸ ἀριθμὸ σὲ συζητήσεις τους με ὄλους.

³⁶ Sarah A. Butler, *Caring Ministry-A Contemplative Approach to Pastoral Care*, ἔκδ. Continuum Publishing Inc., NY 1999, σ. 30.

• Δέ διστάζουμε νά ποῦμε λόγους πίστεως. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι φάρμακο γιά τόν ἀσθενή καί δέν ἔχουμε κανένα δικαίωμα νά τόν ἀποκριθούμε. Μέ διάκριση, θά μιλήσουμε γιά τήν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἐλευθερώνει καί φωτίζει τόν ἀσθενή³⁷.

• Χρησιμοποιοῦμε ὁποιοδήποτε ἁγιαστικό μέσο ἢ ἁγιαστική τελετή ἢ Μυστήριον, κρίνουμε ἀπαραίτητο. Τό Ἱερό Εὐχέλαιο ἐνισχύει τόν ἀσθενή καί τοῦ συγχωρεῖ ἁμαρτίες, παράλληλα μέ τήν Ἱερά Ἐξομολόγηση, χωρίς νά ἀποκλείεται καί ἡ θεραπεία³⁸.

Ἐάν ὁ ἀσθενής ζητήσει Θεία Κοινωνία, θά σπεύσουμε μέ μεγάλη προθυμία καί χαρά. Ἄν ὁ ἀσθενής πού ζητάει νά κοινωνήσει, βρίσκεται σέ δωμάτιο νοσοκομείου, τότε ἀφοῦ τόν κοινωνήσουμε, μποροῦμε μέ εὐγένεια νά ρωτήσουμε καί τούς ἄλλους ἀσθενεῖς τοῦ δωματίου, ἄν ἐπιθυμοῦν νά κοινωνήσουν τά Ἄχρανα Μυστήρια. Νά εἴμαστε βέβαιοι ὅτι ἀρκετοί θά ἀνταποκριθοῦν στό αἷτημά μας, παρότι ἡ εἰκόνα ἑνός κληρικοῦ νά μεταφέρει τί Θεία κοινωνία σέ ἕναν ἀσθενή, ὁδηγεῖ σέ ἀπαράδεκτους συνειρμούς περὶ ἐλεύσεως τοῦ θανάτου ἢ περὶ ἀνίατης ἀσθένειας. Πότε θά ἐκλείνουν αὐτές οἱ ἀνόπτες προλήψεις, ὅτι ὁ ἱερέας εἶναι ὁ προάγγελος τοῦ θανάτου καί ὄχι ἡ προσωποποίηση τῆς ἐλπίδας;

Τέλος, μία παράκληση στήν Παναγία μπορεῖ νά παρηγορήσει καί νά ἐνισχύσει τόν ἀσθενή. Ἕνας ἁγιασμός ἢ ἡ προσκύνηση τιμῶν λειψάνων ἢ ἱερῶν εἰκόνων, μποροῦν νά ἔχουν εὐεργετικά ἀποτελέσματα στόν ἀσθενή³⁹.

4. Ἀπαραίτητες ἱκανότητες πού ἀπαιτοῦνται στήν ποιμαντική τῶν ἀσθενῶν

Ὁ ποιμένας ἢ τό πρόσωπο πού ποιμαίνει, ὀφείλει μέ τόν προσωπικό πνευματικό του ἀγῶνα, νά ἀποκτήσει κάποιες ἱκανότητες ἢ ἀρετές, πού εἶναι σημαντικές γιά τήν ἐπίτευξη τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου. Ἐάν οἱ ἱκανότητες αὐτές εἶναι ἔμφυτες, τότε μέ τόν προσωπικό ἀγῶνα θά βελτιωθοῦν. Ἄν δέν ὑπάρχουν, τότε πάλι μέ τόν ἀγῶνα, θά ἀποκτηθοῦν, θά γίνουν ἐπὶκτητες, πρὸς ὄφελος τοῦ ποιμαίνοντος καί τοῦ ποιμαινομένου. Οἱ ἱκανότητες πού ἀπαιτοῦνται εἶναι:

³⁷ π. Γεώργιος Καράνης, *Θέματα Ἐκκλησιολογίας καί Ποιμαντικῆς*, ἐκδ. Ι.Μ. Ἁγίου Γρηγορίου, Ἅγιον Ὄρος 1993, σ.σ. 155-156.

³⁸ Ἰακ. 5, 13-15 «Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω· εὐθιμεί τις; ψαλλέτω, ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τούς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καί προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καί ἡ εὐχή τῆς πίστεως σώσει τόν κάμνοντα, καί ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος· κἀν ἁμαρτίας ἢ πεποικώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ».

³⁹ π. Γεώργιος Καράνης, ὁ.π., σ. 158.

α) Ταπείνωση

Οι ανθρώπινες σχέσεις είναι δύσκολες και απαιτητικές. Η επαφή με τὰ προβλήματα του ποιμνίου μπορεί νά φθείρει ψυχικά τόν ποιμένα ἢ καί νά τόν απογοητεύσει. Μπορεί νά αισθανθεῖ ανεπαρκής. Ὅλοι οἱ ἐπαγγελματίες πού ἀσχολοῦνται μέ τόν ἄνθρωπο, βιώνουν τέτοιες καταστάσεις. Ὁ ταπεινός ὅμως ποτέ δέν απογοητεύεται. Γνωρίζει ὅτι οἱ ἰκανότητές του εἶναι περιορισμένες, γι' αὐτό ἔχει ἀπέραντη ἐμπιστοσύνη στήν δύναμη τοῦ Χριστοῦ⁴⁰, ὁ ὁποῖος τόν φωτίζει, πότε νά μιλάει καί πότε νά σιωπᾷ καί πότε νά παραχωρεῖ ἄνετα τό λόγο, ὅταν πρέπει⁴¹. Ὁ ταπεινός ποιμένας ὄχι μόνο ποιμαίνει ἀλλά συγχρόνως ποιμαίνεται ἀπό τόν ἀσθενή. Ὑπάρχει μιά ἀμφίδρομη ὠφέλεια⁴² ἀσθενούς καί ποιμένα. Πόσες φορές ἕνας ποιμένας δέν διδάχτηκε καί δέν θαύμασε τήν πίστη καί τήν ὑπομονή ἑνός ἀσθενούς!

β) Ζεστασιά

Μέ τήν ἔννοια αὐτή ἐννοεῖται ἡ πλήρης ἀποδοχή τοῦ ἀσθενούς, μέ ὅλα του τὰ προβλήματα, τίς δυσκολίες καί τίς δυστροπίες. Σέ στιγμές ἀμνηχανίας ἢ ἔντονων συναισθημάτων, τό ἀστεῖο βοηθάει. Εἶναι ὠραῖο νά εἴμαστε εὐχάριστοι ἀλλά ὄχι ὑπερβολικά διαχυτικοί (ἄκαροι ἐναγκαλισμοί, ἀσπασμοί, γκριμάτσες, σόκιν ἀστεία, ὑπονοούμενα). Νά δείχνουμε τό ἐνδιαφέρον μας γιά τόν ἀσθενή χωρίς ὅμως νά ἔχουμε περιέργεια. Νά εἴμαστε φιλικοί ἀλλά νά μὴν αισθάνεται ὁ ἀσθενής ὅτι εἶναι πελάτης μας. Τέλος, νά μὴ βαρεθοῦμε νά τόν ἀκοῦμε, παρότι ἴσως ἐπαναλαμβάνεται καί καταντᾷ κουραστικός.

γ) Ἐμπιστοσύνη

Ὅλοι μας θέλουμε νά μᾶς ἐμπιστεύονται οἱ ἄνθρωποι. Ἐάν εἴμαστε ἐμπιστοί, θά μᾶς ἐμπιστευθοῦν. Ὅποιοδήποτε προσωπικό θέμα μᾶς ἐμπιστευθεῖ ὁ ἀσθενής, ἔχουμε χρέος νά τό σεβαστοῦμε καί νά τό διαφυλάξουμε. Γιά νά μᾶς ἐμπιστευθεῖ ὁ ἀσθενής, καλό εἶναι νά τόν ἀφήνουμε νά εἶναι ὁδηγός στή συζήτηση καί ὅπου κρίνουμε ἀπαραίτητο, νά ἐπεμβαίνουμε καί νά ξεκαθαρίζουμε τίς ὁποιοσδήποτε ἀσάφειες ἢ ὑπερβολές.

⁴⁰ Φιλιπ. 4, 13 «πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι με Χριστῷ».

⁴¹ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, *Λόγος ΑΒ΄, Περί τῆς ἐν διατάξεσιν εὐταξίας*, ΡΓ 36, 196, «Οὐκ οἶσθα, ὅτι τό ταπεινόν, οὐκ ἐν τοῖς μικροῖς κρίνεται τοσούτον (γένοιτο γάρ ἂν καί δι' ἐνδειξιν καί ψευδῆ μόρφωσιν ἀρετῆς), ὅσον ἐν τοῖς μέγιστοι δοκιμάζεται; Καί ταπεινῶρων ἐμοί, οὐχ ὅστις περὶ ἑαυτοῦ μικρά διαλέγεται, καί τοῦτο πρὸς ὀλίγους, καί ὀλιγάκις, οὐδ' ὅστις ταπεινῶς προσαγορεύει τόν ἀτιμότερον, ἀλλ' ὅστις μετρίως περὶ Θεοῦ φθέγγεται· καί τὰ μὲν εἰπεῖν οἶδε, τὰ δέ κατέχειν, τῶν δέ ὁμολογεῖν τὴν ἄγνοιαν, καί παραχωρεῖ τοῦ λόγου τῷ πιστευθέντι, καί εἶναι τινὰ πνευματικώτερον δέχεται, καί διαβεβηκότα μᾶλλον ἐν θεωρίᾳ.

⁴² Ἀλέξανδρος Σταυρόπουλος, *Προκλήσεις τῆς Ποιμαντικῆς σήμερα*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2013, σ. 94.

δ) Διακριτικότητα

Ποτέ δέν παραβιάζουμε τήν ιδιωτική ζωή τοῦ ἀσθενοῦς. Δέν τόν φέρνουμε σέ δύσκολη θέση μέ ἐνοχλητικές ἐρωτήσεις. Παράδειγμα ὑγιoῦς διακριτικότητας εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Ποτέ δέν μᾶς ἐξαναγκάζει, ποτέ δέν μᾶς ἐκβιάζει νά κάνουμε κάτι⁴³. Διακριτικότητα δείχνουμε ἀκόμη καί τή στιγμή πού ἐρωτῶμαστε ἀπό κάποιον γιά τήν κατάσταση τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐάν ἡ κατάσταση εἶναι σοβαρή, ὀρθό εἶναι νά μῖν δίνουμε πληροφορίες, ἀλλά νά παραπέμπουμε στήν οἰκογένεια τοῦ ἀσθενοῦς.

5. Ποιμαντική προσέγγιση τῶν καρκινοπαθῶν

Ἡ λέξη καρκίνος ἀπό μόνη της προκαλεῖ φόβο καί τρόμο. Δέν τολμοῦμε κᾶν νά τήν προφέρουμε⁴⁴. Τά πιό τρομακτικά συναισθήματα ξεπηδοῦν ἀπό μέσα μας, εἴτε ἐμεῖς διαγνωσθοῦμε εἴτε ἕνας δικός μας ἀνθρώπος. Οἱ πιό ἀπόκρυφοι φόβοι ἀναδύονται καί παραμονεύουν. Κυρίαρχος εἶναι ὁ φόβος τοῦ πόνου καί τοῦ θανάτου.

Ὅπως ἡ ἀσθένεια ἔτσι καί ὁ πόνος εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πτώσης καί τῆς ἁμαρτίας. Ἀπό τό καμῖν τοῦ πόνου πέρασε καί ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὅταν πόνεσε φοβερά ἐπάνω στό σταυρό, ἀλλά καί κατά τή διάρκεια τῶν βασανιστηρίων καί τῆς φυλάκισης πού ὑπέστη. Ὁ Χριστός δέν χρησιμοποίησε τή θεϊκή του δύναμη, γιά νά ἀποφύγει τόν πόνο ἀλλά ἐπάνω στοῦς ὤμους του, σικκῶνει καί τοῦς σταυρούς τῶν δικῶν μας πόνων⁴⁵. Πόνεσαν ὅλοι οἱ ἅγιοι τῆς πίστεώς μας. Πολλοί ἀπό αὐτούς ὑπέστησαν ἀνείπωτα βασανιστήρια καί μαρτύρια, πού μᾶς τρομάζουν ὅταν τά διαβάζουμε. Τά ἀντιμετώπισαν ὅμως μέ πίστη, προσευχή καί ὑπομονή καί τά μετέτρεψαν σέ πηγὴ χάρις καί δύναμης. Αὐτὴ τὴ δύναμη⁴⁶ καί τὴ χάρι⁴⁷ ἔνωθε ὁ Ἄπ. Παῦλος, παρὸτι πονοῦσε φοβερά ἀπό

⁴³ Ἀποκ. 3, 20 «ἰδοὺ ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω· ἐάν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, καὶ εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτόν καὶ δεῖπνήσω μετ' αὐτοῦ καὶ αὐτός μετ' ἐμοῦ...».

⁴⁴ Συνήθως χρησιμοποιοῦμε τίς λέξεις «τό κακό», «παλιαρρώστια», «ἐπάραιτη νόσο». Στὶς Η.Π.Α. ἐάν κάποιος διαγνωσθεῖ μέ καρκίνο, δέν ἀναφέρει καν τὸ ὄνομα τῆς ἀσθένειας, ἀπλά λέει «ἔχω διαγνωσθεῖ-I have been diagnosed».

⁴⁵ Μοναχὸς Μωυσῆς Ἁγιορείτης, *Ὁ Ἅγιος Πόνος-Μαθητεία στὴν ἐπίσκεψη τοῦ πόνου στή ζωὴ μας*, ἐκδ. Κέντρο Βιοϊατρικῆς Ἠθικῆς καὶ Δεοντολογίας, Ἀθήνα 2005, σ. 21.

⁴⁶ Β' Κορ. 12, 9-10 «ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμέ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ, διό εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις, ὑπὲρ Χριστοῦ· ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι».

⁴⁷ Φιλιπ. 4, 4 «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, χαίρετε».

τὴν ἀσθένειά του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ παντοειδῆ μαρτύρια ποῦ ὑπέμεινε⁴⁸.

Ὁ πόνος τοῦ καρκινοπαθοῦς εἶναι ἓνα μαρτύριο, ὑπερμαρτύριο θὰ λέγαμε, ποῦ ἂν ἀντιμετωπισθεῖ μὲ πίστη, προσευχὴ καὶ ὑπομονή, ὁδηγεῖ σὲ μεγάλη πνευματικὴ δόξα καὶ ἐπιβράβευση, σύμφωνα μὲ τὸν ἱερό Χρυσόστομο⁴⁹. Ἔχει ἐνδιαφέρον νὰ παρουσιαστῆ ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ καρκίνου ἀπὸ δύο σύγχρονους, δημοφιλεῖς καὶ λαοφιλεῖς ἀγίους, ποῦ ἀσθένησαν καὶ τελείωσαν τὸν ἐπίγειο βίον ἀπὸ τὴν ἀσθένεια αὐτή. Πρόκειται γιὰ τοὺς ἀγίους Νεκτάριο καὶ Παῖσιο.

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος διαγνώστηκε μὲ καρκίνον τοῦ προστάτη. Πονοῦσε φοβερά. Δὲν ὑπάκουε στὶς παρακλήσεις τῶν ἱατρῶν νὰ εἰσαχθεῖ σὲ νοσοκομεῖο, γιὰ νὰ τοῦ γίνῃ ἡ προσήκουσα θεραπεία. Ἀντίθετα ὑπέμεινε μὲ ἐκπληκτικὴ ὑπομονὴ τοὺς πόνους καὶ ἀμέσως συντάξε τὴν διαθήκη του, δείχνοντας τὸ ἀνδρεῖο του φρόνημα. Λίγους μῆνες πρὶν τὴν κοίμησίν του (Αὐγούστος 1920), προαισθανόμενος τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἐπισκέφθηκε στὴν Αἴγινα τὸ μοναστήρι τῆς Χρυσολοντίσσης. Προσκύνησε τὴ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας, προσευχήθηκε θερμὰ καὶ εὐλόγησε τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα.

Τελικὰ στὶς 20 Σεπτεμβρίου 1920, πείθεται καὶ εἰσάγεται στὸ Ἄρεταεῖο Νοσοκομεῖο. Παρότι εἶναι Ἀρχιερέας, νοσηλεύεται ὡς ἀπλὸς μοναχός, σὲ θάλαμο Γ΄ θέσης (ἀπορίας). Ὁ ἅγιος Νεκτάριος ὑπέμεινε γιὰ πενήντα ἡμέρες τοὺς πόνους τοῦ καρκίνου χωρὶς νὰ διαμαρτυρηθεῖ. Προσευχόταν καθημερινὰ καὶ κοινωνοῦσε πάντα, ὅταν ὁ ἱερέας τοῦ νοσοκομειακοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἀγίου Γεωργίου τελοῦσε Θεία Λειτουργία. Παρέδωσε τὸ πνεῦμα του τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς 8 Νοεμβρίου 1920, περίπου στὶς 22.30⁵⁰. Ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη καὶ μέχρι σήμερον ἀλλὰ καὶ γιὰ πάντα, τὰ θαύματα τοῦ ἀγίου Νεκταρίου, κυρίως σὲ καρκινοπαθεῖς, εἶναι ἀναρίθμητα.

Ἀπὸ τὸν καρκίνον ἀσθένησε καὶ ὁ ἅγιος Παῖσιος. Ὅταν τοῦ ἀνακοίνωσαν οἱ γιατροὶ ὅτι πάσχει ἀπὸ καρκίνον, ἦταν τόση ἡ χαρὰ του, ποῦ εἶχε διάθεσιν γιὰ χορὸ, λέγοντας ὅτι ἐβδομήντα χρόνια εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ ζήσει κάποιος⁵¹.

⁴⁸ Β΄ Κορ. 11, 24-26 «ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρίς ἐραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρίς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίικα· ὁδοιπορίας πολλάκις, κινδύνους ποταμῶν, κινδύνους λιπῶν, κινδύνους ἐκ γένους, κινδύνους ἐξ ἐθνῶν, κινδύνους ἐν πόλει, κινδύνους ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνους ἐν θαλάσῃ, κινδύνους ἐν ψευδαδέλφοις».

⁴⁹ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, *Κατὰ Ἰουδαίων* 8, ζ', PG 48,939 «ὄσω δέ μεζών ὁ πόνος, τοσοῦτόν καὶ ὁ στέφανος ἔσται λαμπρότερος».

⁵⁰ Σοφοκλῆς Δημητρακόπουλος, *Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως-Ἱστορικὴ βιογραφία βασισμένη σὲ ἀθηντικὲς πηγές*, χ.ε., Ἀθήνα 1998, σ.σ. 306-308.

⁵¹ Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης, ἐκδ. Ἱερὸν Ἠσυχαστήριον «Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Βασιλικὰ Θεσσαλονίκης 2015, σ. 531.

Δέ σταμάτησε νά κοπιάζει, νά ἐργάζεται καί νά κάνει μετάνοιες, μέχρι τόν τελευταίο μήνα τῆς ζωῆς του. Πολλές φορές οἱ γιατροί τόν ρωτοῦσαν πῶς νά ἀντιμετωπίζουν τούς καρκινοπαθεῖς. Τούς συμβούλευε νά τούς ἐνημερώνουν γιά τήν κατάστασή τους, νά τούς προτρέπουν νά ἐξομολογοῦνται καί νά κοινοῦν, διότι ἡ Θεία Κοινωνία εἶναι τό πιό ἰσχυρό φάρμακο⁵². Εἶναι ἀποδεδειγμένο ὅτι ὅταν τό ἱατρικό καί παραϊατρικό προσωπικό ἐνδιαφέρεται γιά τίς πνευματικές καί θρησκευτικές ἀνάγκες τοῦ καρκινοπαθοῦς, τότε ὁ ἀσθενής ἀνταποκρίνεται θετικότερα στή θεραπεία καί ἡ ποιότητα τῆς ζωῆς του καλυτερεύει, ἀκόμα καί στό τελικό στάδιο τῆς ἀσθένειας⁵³.

Ὁ ἅγιος προσευχόταν καθημερινά μέ πολλή πίστη στό Θεό νά τοῦ δώσει ὑπομονή. Δέν προσευχόταν νά θεραπευτεῖ ἀπό τόν καρκίνο. Ἔλεγε χαρακτηριστικά: «*Τί; Νά κοροϊδεύουμε τόν Θεό; Ἀφοῦ ἐγώ ζήτησα νά μοῦ δώσει αὐτή τήν ἀρρώστια*»⁵⁴. Ὑπέμεινε μέχρι τό τέλος τούς φοβηρούς καί ἀφόρητους πόνους τοῦ καρκίνου. Ἡ τελευταία του νύχτα ἦταν ἡ πιό μαρτυρική. Δέν τόν ἐπιαναν ἀκόμα καί τά πιό ἰσχυρά παυσίπονα. Μέ τό δεξί του χέρι ἔκανε τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ἐνῶ μέ τό ἀριστερό ἔκανε κινήσεις σάν νά «τραβοῦσε» κομποσκοῖνι. Ἐπανέλαβε τρεῖς φορές τή λέξη «μαρτύριο»⁵⁵.

Ὁ ἅγιος γέροντας Παῖσιος κοιμήθηκε στό μοναστήρι τῆς Σουρωτῆς στίς 12 Ἰουλίου 1994, ἡμέρα Τρίτη καί ὥρα 11 τό πρωί. Στόν τάφο του γράφτηκε ἕνα ποίημα πού τό εἶχε συνθέσει ὁ ἴδιος: «*Ἐδῶ τελείωσε ἡ ζωή, ἐδῶ καί ἡ πνοή μου, ἐδῶ τό σῶμα θά θαφτεῖ θά χαίρει κι ἡ ψυχή μου. Ὁ Ἅγιός μου κατοικεῖ, αὐτό εἶναι τιμή μου. Πιστεύω Αὐτός θά λυπηθεῖ τήν ἄθλια ψυχή μου. Θά εὔχεται στόν Ἀντρωτή νά ἔχω τήν Παναγιά μαζί μου*»⁵⁶.

Ὁ ρόλος τοῦ ποιμένα καί κυρίως τοῦ πνευματικοῦ στήν ἀντιμετώπιση τοῦ καρκινοπαθοῦς καί τῆς οἰκογενείας του εἶναι σημαντικός. Ὁ πνευματικός δέν θά περιορισθεῖ σέ μιὰ ἀπλή καί ἀνούσια ἀνταλλαγή πληροφοριῶν γιά τήν ἀσθένεια καί τήν κατάσταση τοῦ ἀσθενοῦς καί τῆς οἰκογενείας του, ἀλλά θά ἐπικεντρωθεῖ στήν πνευματική ὑποστήριξη αὐτῶν. Ὁ καρκινοπαθής ἔχει ἀνάγκη ἀπό ἕνα ἀνθρώπινο στήριγμα, πού θά γίνει ἡ κλίμακα γιά νά φτάσει στό Θεϊκό στήριγμα. Ὁ ποιμένας μέ τήν προσευχή, τήν ὑπομονή καί τήν ἀγά-

⁵² ὁ.π., σ.σ. 534-535.

⁵³ Tracy Anne Balboni et al., "Provision of Spiritual Care to Patients with advanced Cancer: Associations with Medical Care and Quality of Life near Death", *Journal of Clinical Oncology*, (2010), 28,3, 445-452, ἐδῶ 447.

⁵⁴ Ἱερομόναχος Ἰσαάκ, *Βίος Γέροντος Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου*, Ἅγιον Ὅρος 2004, σ. 343.

⁵⁵ Ὁ Ἅγιος Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ.π., σ. 554.

⁵⁶ Ἱερομόναχος Ἰσαάκ, ὁ.π., σ.σ. 349-351.

πη του, θά προσπαθήσει νά μεταδώσει στόν καρκινοπαθή τήν πεποίθησι, ὅτι ἡ ἀσθένειά του δέν εἶναι ἰσοδύναμη μέ τήν καταστροφή καί τόν θάνατο. Δέν θά τόν ξεγελάσει μέ ψεύτικες ἐλπίδες καί βεβαιότητες περὶ θαυματουργικῆς θεραπείας⁵⁷, ἀλλά θά τόν βεβαιώσει ἤρεμα καί γαλήνια ὅτι μέ τήν πίστη στόν Χριστό καί στούς ἀγίους, καμία ἀσθένεια δέν εἶναι ἀθεράπευτη. Μπορεῖ νά ἀναφέρει καί παραδείγματα θεραπείας καρκινοπαθῶν ἀπό ἀγίους καί νά τονίσει, ὅτι ὑπάρχουν ἅγιοι καί ἀγίες πού ἐπιτελοῦν ἀναρίθμητες θεραπείες καρκινοπαθῶν ἀσθενῶν, ὅπως οἱ ἅγιοι Νεκτάριος, Ἐφραίμ τῆς Νέας Μάκρης, Ραφαήλ, Παῖσιος, Παρθένιος, Σάββας, Πατάπιος, Πορφύριος καί οἱ ἀγίες Ἀγάθη καί Συγκλητική (καρκινοπαθῆς οὐσα).

Ὁ καρκίνος δίνει τήν εὐκαιρία σέ ἀνθρώπους πού δέν εἶχαν πνευματικές ἀναζητήσεις ἢ εἶχαν μιά ρηχὴ καί ἐπιφανειακὴ σχέση μέ τήν Ἐκκλησία, νά ἀναθεωρήσουν πολλές ἀπό τίς ἀπόψεις τους καί νά ἀρχίσουν νά βλέπουν τή ματαιότητα τῆς ζωῆς, σκεπτόμενοι πλέον μεταφυσικά. Ὁ φωτισμένος ποιμένας θά ἐκμεταλλεῖται πνευματικά τέτοιες περιπτώσεις ἀσθενῶν, γιά νά τοὺς ὀδηγήσει στή σωτηρία. Θά τοὺς μιλήσει γιά τόν Σωτῆρα Χριστό, (διότι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δέν πρέπει νά ἀποκρύπτεται), πάντα μέ διάκρισι καί ἀγάπη καί ποτέ κηρυγματικά καί ὑπερφίαλα. Ἡ ἀγάπη, ἡ ὑπομονή καί ἡ στοργή τοῦ ποιμένα εἶναι ἀδύνατο νά ἀφήσει ἀσυγκίνητο καί τόν σκληρότερο ἄνθρωπο, χωρίς βέβαια νά ἀποκλείονται οἱ ἐξαιρέσεις.

Πολλοὶ καρκινοπαθεῖς, μαζί μέ τίς οἰκογένειές τους, μέ τήν ἀρωγὴ τῶν ποιμένων ἢ τῶν λαϊκῶν ἐθελοντῶν, πού τοὺς παρέπεμψαν μέ τήν διακονία τους στοὺς ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, γνώρισαν τόν Χριστό στό κρεβάτι τοῦ πόνου, ἀλείφθηκαν μέ τό εὐλογημένο λάδι τοῦ Εὐχελαίου, ἐξομολογήθηκαν, κοινώνησαν, συμφιλιώθηκαν μέ τοὺς ἐχθρούς τους καί ἀναχώρησαν ἔτοιμοι γιά τήν οὐράνια Βασιλεία. Πολλοὶ ἀπό αὐτούς θεραπεύτηκαν ἀπό τόν καρκίνο καί ἔγιναν πλέον οἱ πιστότεροι καί συνεπέστεροι βοηθοὶ στό ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

⁵⁷ π. Ἀδαμάντιος Αὐγουστίνδης, *Ποιμένας καί Θεραπευτής*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1999, σ. 75.